

Socialstyrelsen - Episode 1

Manuskript

Medvirkende:

Speaker Lukas Bjerg
Praktiker Jennifer Vikre-Jørgensen
Ekspert Helle Randløv

Speak 1

Alkohol spiller en stor rolle i det danske samfund, og en del af os har behov for at tage medicin hvis smerterne bliver for slemme. Men rusmidler og afhængighedsskabende medicin har ikke kun en betydning for dig; det påvirker også flere hundrede børn hvert år – imens de ligger som fostre i deres mødres maver.

Praktiker 1

Jeg har siddet på den her pind i efterhånden en del år, og jeg kan jo se, at nu får vi henvist børn, der er både 8, 10, 12 og 14 år gammel, til udredning for, kunne det være en medfødt alkoholskade, det her barn har.

Speak 2

Børn og unge, der har været eksponeret for alkohol, stoffer og medicin, har langt højere risiko for at lide af komplekse funktionsnedsættelser resten af deres liv. De kræver ekstra støtte og hjælp, og det er langt fra alle fagpersoner, der kender til den her målgruppe.

Ekspert 1

Det vigtige er, at når vi kender og forstår de her vanskeligheder, de her børn har, så kan vi også hjælpe dem.

Speak 3

Mit navn er Lukas Bjerg, og du lytter til en podcast fra Social- og Boligstyrelsen. Målet med den her serie på tre afsnit er at klæde dig som fagperson bedre på til at kunne opdage og hjælpe børn og unge, der har været eksponeret for rusmidler og medicin. I den her første episode vil du blive præsenteret for pigen "Freja" på 6 år, der som en arketypisk og fiktiv case, skal fungere som et eksempel på et barn, der har været eksponeret for rusmidler. Fortællingen starter den dag, "Freja" træder ind på Familieambulatoriet i Aarhus.

Praktiker 2

Freja hun er en rigtig sød og charmerende pige, når man ser hende her. Og Freja snakker utrolig meget. Og det er meget tydeligt, når Freja kommer ind til os, så er hun opsat på at gøre sit allerbedste.

Speak 4

Men stort set fra første øjeblik ved Jennifer Vikre-Jørgensen, at Freja ikke er som andre børn. Jennifer er overlæge på Børn- og Ungeafdelingen på Aarhus Universitetshospital, og hun har

mange års erfaring med børn, som – i deres mødres maver - har været eksponeret for rusmidler og afhængighedsskabende medicin.

Praktiker 3

Det man bemærker, når man er trænet i at kigge på det, det er, at Freja har nogle ansigtstræk, som man en del gange kan se, når der har været alkohol under graviditeten. Og det, der er tydeligt at se, det er, at hun har en meget, meget smal overlæbe. Snotrenden, eller amorbuken, som andre kalder den for, fuldstændig glat. Så har hun relativt små øjne, og i mit fagsprog hedder det øget øjenafstand, og det betyder, at der er rigtig god plads mellem øjnene. Og så har hun en ret lille mellemansigt.

Speak 5

Jo mere Jennifer Vikre-Jørgensen snakker med forældrene og Freja, desto flere kendetegn lægger hun mærke til ved den 6-årige pige.

Praktiker 4

Virker umiddelbart til at være en pige, der er veltalende. Men når man så går lidt bag ved det her, for at finde ud af, hvad kan Freja egentlig sådan sprogligt, så viser det sig faktisk, at Freja hun gentager rigtig meget det, de voksne siger.

Men hun har egentlig svært ved at huske det, hun får læst og fortalt. Og det er læreren i 0. klasse begyndte at blive lidt opmærksom på. Freja hun kan faktisk ikke rigtig huske pointerne fra nogle fortællinger, hun får læst.

Speak 6

Det viser sig, at grunden til at Freja og hendes forældre overhovedet er mødt op dén her dag på Familieambulatoriet, det er, at lærerne i 0. klasse er bekymrede for Freja. De mener ikke, at Freja er aldersvarende med de andre elever.

Frejas forældre har haft hende inde hos læger og fagfolk en del gange. De har været bekymrede for, at hun i perioder har haft svært ved at spise, og at hun også tit har haft mellemørebetændelse.

Men det er først nu – nærmest ved et rent tilfælde – at Freja er blevet sendt videre til Jennifer Vikre-Jørgensen.

Praktiker 5

Freja er faktisk set af en del af mine børnelæge-kolleger gennem årene fra fødsel og frem til nu. Vi har været inde og kigget på, kunne hun have en sjældent medfødt stofskiftesygdom, kunne hun faktisk fejle noget medfødt genetisk sygdom. Og alle de prøver, man har taget, har været fuldstændig normale.

Og så er der en yngre kollega, som har været i vores afdeling og fået sin uddannelse på vej til at blive speciel læge i børnesygdomme, som har hørt om det arbejde, som vi bedriver her i Familieambulatoriets børn- og ungedel.

Speak 7

På Familieambulatoriet begynder Jennifer Vikre-Jørgensen på, hvad der nærmest kan kaldes et detektivarbejde. Hun stiller forældrene nogle personlige og måske lidt ubehagelige spørgsmål. Særlig til moderens gøremål før erkendt graviditet.

Praktiker 6

Og det, der så kommer frem, da vi går i gang med at snakke med far og mor, det er, at mor var otte uger henne, da hun fandt ud af, at hun var gravid. Og hun havde haft et normalt ungdomsliv, som rigtig mange piger og kvinder i Danmark har. Som inkluderer alkohol. Og mor havde faktisk været på Roskilde Festival i en uge.

Og der havde hun festet og drukket igennem. Og der havde også været noget forbrug af alkohol, inden hun var på Roskilde og lidt efter. Og ikke så lang tid efter, hun har været på Roskilde,

kommer hun hjem og finder ud af, at hun er gravid. Og der er hun som sagt cirka otte uger henne.

Speak 8

Med andre ord: Frejas forældre er helt almindelige danskere – hverken alkoholikere eller stofmisbrugere – men der er en stor sandsynlighed for, at Freja har taget skade af alkoholen. Selv noget så relativt almindeligt, som en uge på Roskilde Festival kan sætte sit præg på resten af Frejas liv.

Det er i hvert fald noget, man ser oftere, end de fleste går og tror.

Ekspert 2

Alkohol er jo et opløsningsmiddel, og det går ret direkte igennem moderkagen ind til barnet, mens det ligger inde i maven. Så vi ved jo, at det er der, hvor der virkelig sker skader.

Speak 9

Hende, du hører her, hedder Helle Randløv. Hun er fuldmægtig i Social- og Boligstyrelsen, og hun har været projektleder på det arbejde, der her er lavet med forløbsbeskrivelsen om børn og unge, som har været eksponeret for rusmidler og medicin.

Styrelsen har netop udgivet en forløbsbeskrivelse, der kommer med anbefalinger til, hvordan fagpersoner i højere grad kan hjælpe børn og unge ligesom Freja. Og det starter ved, at vi først og fremmest skal erkende, at de her børn findes - i alle lag af samfundet.

Ekspert 3

Hvis man har svært ved at holde op, eller der går meget lang tid før, man opdager, man er gravid. Måske fordi man lever et liv lidt på kanten, eller man er måske hjemløs, man er presset af alle mulige andre faktorer, man har måske nogle psykiske lidelser, man er, ja, og måske ikke helt i kontakt med sin krop, og har måske ikke opdaget den her graviditet, og så den har stået på i lang tid.

Det er den ene problematik.

Speak 10

Den anden problematik er, hvad vi ser her i tilfældet med Freja. Hun kommer nemlig IKKE fra én af de familier, hvor der har været et massivt misbrug. Hendes forældre har ikke engang vidst, at moderen var gravid, da de tog på Roskilde Festival.

Men når en specialist får kendskab til problematikken og kan stille de rigtige spørgsmål, er der en meget større chance for, at baggrunden for barnets vanskeligheder bliver opdaget og at det kan blive hjulpet.

Praktiker 7

Det er enormt vigtigt at få spurgt på den rigtige måde, hvis man skal få et ærligt svar. For langt de fleste piger, de tænker sig først gravide fra det tidspunkt, hvor de selv erkender, at de er gravide. Og det er uanset, om de finder ud af det i uge 4, 6, 8, 10 eller 12, eller længere, er min erfaring.

Så hvis man spørger, om der har været noget alkoholforbrug i løbet af graviditeten, så vil stort set alle sige nej, fordi de er først gravide i deres egen optik, når de erkender det.

Ekspert 4

Vi ved, der er mørketal på det her område, og vi ved blandt andet, vi har fra nogle estimater fra forskning fra udlandet, at vi kun ser toppen af isbjerget i virkeligheden af den her problematik.

Der er kommet noget forskning her i januar i år, som viser, at ca. 200-220 kvinder om året har et meget højt alkoholforbrug under graviditeten.

Speak 11

Helle Randsløv fra Social- og Boligstyrelsen peger på, at et barn som Freja bare er ét eksempel på, hvordan man kan opføre sig eller se ud, hvis man har været eksponeret for alkohol. Men de her børn og unge kan også have funktionsnedsættelser uden at de har særlige fysiske kendetegn, og der er forskel på, hvordan alkohol og for eksempel stoffer påvirker fostret.

Ekspert 5

Det vi ved omkring stoffer og medicin, det er jo, at det nogle gange hænger sammen med alkohol, og som sådan et blandingsforbrug. Og derfor kan det være svært for os helt at skille det ad, sådan så vi kun taler om alkohol rent. Vi har rigtig meget forskning på alkohol, vi ved rigtig meget om konsekvenserne af at være eksponeret for alkohol under fostertilværelsen.

Speak 12

Derfor skal fagfolk i vuggestuen og børnehaven også blive bedre til at spotte de her børn, der kan være påvirket af alkohol eller stoffer i graviditeten.

Ekspert 6

Hvis børn mistrives, så kunne man godt være nysgerrig med den her hypotese. Og være nysgerrig på at kigge, hvad er historikken i graviditeten? Hvad skete der faktisk? Og hvis man ikke ved det, så kan man jo tage en snak med mor om det. Hvad var det for et liv, du levede mens du var gravid? Kan der være noget af det, der kan have betydning?

Speak 13

I Frejas tilfælde er der dog ved fødslen ingen tegn på, at alkohol har påvirket barnet. Alting er som det skal være. Fødslen er ukompliceret, og forældrene er lykkelige over at kunne byde den lille nyfødte velkommen i familien.

Men i takt med at børnelæge Jennifer Vikre-Jørgensen spørger ind til Frejas forløb, desto mere går det op for forældrene, hvordan de udfordringer, der har været i Frejas liv indtil nu, hænger sammen med rusmiddeleksponeringen.

Det er vigtigt – for på den måde kan Jennifer, som fagperson også fortælle, hvordan de kan hjælpe og støtte Freja bedst muligt.

Praktiker 8

Der fortæller mor faktisk, at det med at få amningen til at køre, det var faktisk rigtig, rigtig svært. Og det var der ikke rigtig nogen, der sådan spotted.

Det endte med, at i løbet af relativt kort tid, så blev det jo mere og mere flaske og mindre og mindre amning. Og så spørger jeg lidt til mor, jamen var det fordi, du havde indtryk, at du ikke havde mere mælk? Og så siger mor, nej hun havde egentlig fint med mælk, men det var svært for Freja at spise ved brystet.

Speak 14

Det giver god mening, for børn, der har været eksponeret for alkohol, har typisk mundmotoriske vanskeligheder. Som barn skal man kunne koordinere det at sutte og synke, og dén motorik mangler et barn som Freja.

Allerede dér bør man som fagperson reagere og undersøge barnet yderligere.

Men i Frejas tilfælde trak de fleste bare på skuldrene. Tænkte at Freja bare var lidt speciel, og at det nok skulle blive bedre med alderen.

Men det gjorde det ikke.

Praktiker 9

Freja har svært ved at gribe en bold. Hun har svært ved at holde balancen på et ben. Og det her gælder langt fra alle de her børn, vi ser, men det gælder for nogen. Og så har hun svært ved at koordinere sine finmotoriske bevægelser, specielt med hænderne.

Og det her med at koordinere bevægelserne, det kan jeg faktisk se nogle gange hos de yngre børn. Helt nede, når børnene er faktisk før toårsalderen, der kan vi se det ved, at de kan have svært ved det, vi kalder øje-hånd koordination.

Speak 15

Udfordringerne følger også med, når Freja skal puttes om aftenen. For hun har utrolig svært ved at falde i søvn.

Praktiker 10

Når jeg spørger til, hvor lang tid går der fra I putter Freja, til hun sover, så siger de, at der går faktisk ofte hen imod to timer. Og det er svært for far og mor at forstå, hvorfor Freja har så svært ved at falde i søvn. Hun karter rundt i sin seng og hun kan ikke sove. Hun vil egentlig gerne sove, men hun er ikke i stand til det.

Speak 16

Jennifer spørger så forældrene, om de tror, at Freja kan MÆRKE, at hun er træt? Og da forældrene tænker sig om, erkender de, at nej, det mærker Freja nok ikke. Ja, faktisk er der måske et eller andet med hendes sanser, som er lidt anderledes.

Praktiker 11

Vi snakker videre om det med sanserne. Spørger til, om de oplever, om hun er en specielt sensitiv pige i forhold til lyd. Og det har hun været, da hun var yngre.

Far og mor kunne faktisk ikke støvsuge, når Freja var til stede. Det forstyrrede hende i søvn, og hun holdt sig for ørene, og hun løb væk fra støvsugeren. Det er blevet lidt bedre det sidste års tid.

Freja er også lidt udfordrende i forhold til lys. Hun vil helst have, når man spørger specifikt til det, at morgenen skal starte med tussmørke.

Og på sit værelse vil Freja helst have, det er mørkt. Det har forældrene ikke studset over, før jeg spørger til det.

Speak 17

Jennifer konkluderer, at Freja har det, der kaldes sanseintegrationsproblemer. At hun meget nemt bliver forstyrret af høje lyde, lys og berøringer. At Freja har brug for en anden behandling end børn på hendes alder.

Helle Randløv er også enig i, at børn som Freja har godt af at få indrettet sin dagligdag en smule anderledes.

Ekspert 7

De kan være enormt sansesarte over for lugte og lyde og lys og berøring. Det er også noget, man skal vide, så man ligesom forstår, hvad det er, de er kede af, eller hvad det kan være, så de kan meget hurtigt blive overstimuleret.

Og skal faktisk skærmes, altså i mørke. Der skal ikke være en hel masse tingeltangel, der hænger, som vi jo godt kan lide, når der kommer en baby, og give dem alle mulige stimuli. Det skal de her børn ikke have. De skal have ro, og de skal have lov til at udvikle den her hele basisregulering.

Speak 18

Og det gælder ikke kun, når Freja er et spædbarn. Et barn som Freja har i virkeligheden brug for, at der hele livet igennem er en vis ro og struktur i dagligdagen.

Ekspert 8

Gør tingene hver dag på den samme måde, til den samme tid. Hvis der skal ske noget andet, end der plejer, så skal de forberedes, vide det er god tid, de skal vide, hvad der skal ske, hvorfor, altså, man skal selvfølgelig ikke bruge en hel masse ord, men de skal ligesom forberedes. Skift, forandringer, ændringer, kan slå dem helt ud af kurs.

Så de har virkelig brug for struktur og forudsigelighed, og så mulighed for skærming.

Speak 19

Børnelæge Jennifer Vikre-Jørgensen råder også forældrene til at gøre noget ved Frejas søvnproblemer.

Praktiker 12

Og søvn er jo, kan man sige, ekstremt vigtigt for børn, for de kan lære bedst muligt i løbet af skoledagen og dagen i øvrigt. Så jeg foreslår, at Freja får melatonin. Og melatonin er jo kroppens eget søvnhormon, som vi alle sammen producerer i koglekirtlen

Og det siger far og mor ja til, og Freja får melatonin. Og efter en måned, så kommer forældrene tilbage og fortæller, at det har hjulpet helt vildt godt. Freja, hun sover nu i løbet af 10-15 minutter, og de kan mærke, at de har på mange måder fået en pige, der har meget mere energi og overskud i hverdagen.

Speak 20

At Freja har svært ved at håndtere de mange sanseindtryk er ikke det eneste, Jennifer Vikre-Jørgensen som et typisk træk ved et barn, der har været eksponeret for alkohol. Freja er lige begyndt i 0. klasse, og her oplever lærerne, at Freja ikke altid kan følge med i timerne.

Praktiker 13

Der er nogle områder, som er svære for hende, og det er de områder, som har med abstrakt tænkning at gøre, og det er typisk noget, man skal kunne bruge i matematik og erfaringsdannelse. Og hun har også væsentlige udfordringer i at forstå sproget abstrakt, og det forklarer, hvorfor hun har svært ved at forstå og huske pointen i en historie. Og så har hun også udfordringer med sin hukommelse. Og det var forældrene faktisk begyndte at lægge en anelse mærke til, fordi de oplevede, at hun spurgte om de samme ting rigtig mange gange.

Speak 21

Jennifer understreger, at det er vigtigt, at fagpersoner og forældre ved, at Freja er et barn med komplekse funktionsnedsættelser. At hun opfører sig, som hun gør, fordi hun har det svært. Ligesom abstrakte begreber kan være svære for Freja, så kan for mange valgmuligheder også være en udfordring.

For børn, der ligesom Freja har været eksponeret for rusmidler, bør det at tage en beslutning være en simpel opgave, fortæller Helle Randløv.

Ekspert 9

Pas på ikke at bruge for mange ord. Ja, du kan det her. Nej, du kan ikke det her. Ikke gi' en hel masse valg. De skal ikke stå over, vil du have æbler eller gulerødder? Hvad vil du have i madpakken? Vil du have dit og dat? Altså, det er ligesom, der er det her, det kan du godt lide, det ved jeg. Værsgo. Gør det nemt og enkelt.

Praktiker 14

Og det forældrene kan gøre hjemme, det er jo at lege med hende på den måde, hvor de kan træne lidt, da det kan være svært for hende. Og det der er jo svært for Freja, det er at huske. En

af de ting, man kan træne sin hukommelse, det er ved at spille vendespil. Spil sådan nogle spil, som træner hukommelsen. Vildkatten, vendespil, alt i den gade, tampen brænder.

Speak 22

Det handler om at hjælpe Freja med hendes svagheder, så hun ikke oplever for mange nederlag. På samme tid skal fagfolkene omkring hende også støtte Freja i hendes styrker, så hun kan få succesoplevelser.

Praktiker 15

Nogle af de her børn kan være rigtig dygtige kreativt, nogen kan have nogle musiske talenter, nogen af børnene kan på sigt blive rigtig dygtige til en individuel sportsgren. Jeg har nogle piger, som er ældre og som går til springgymnastik og er fantastisk dygtige til det. Så alt, hvad man kan putte på, som Freja kan lykkes med, det er enormt vigtigt, fordi det gør jo rigtig meget ved hendes selvforståelse og selvværd, både nu men rigtig vigtigt, når hun bliver ældre.

Ekspert 10

Men hvis du forstår, hvad det er, der er svært, og hvor svært det er at være i verden med den her rusmiddel- eksponering, hvad det har gjort ved dem, så kan du også støtte dem. Så kan man sagtens stille et stillads op rundt om dem, Brug deres ressourcer, for de har jo også masser af ressourcer. Og så er det dem, de kan få i spil. Og så kan de ligesom blive den bedste udgave af sig selv.

Speak 23

Der bliver hvert år født flere hundrede børn, som har været eksponeret for alkohol, stoffer eller afhængighedsskabende medicin under graviditeten, og det er langt fra alle, der får den rette hjælp.

Én af de helt store udfordringer er, at der simpelthen ikke er nok kendskab til de her børn og unge og deres kendetegn, generelt i vores samfund. Men det kan også være svært at spotte de her børn, fortæller Helle Randløv;

Ekspert 11

Du skal ligesom forstå, at det her giver nogle særlige problemer.

Så alle de fagligheder, og så her er vi ude på almen faglighedsområdet, altså jordmøder, sundhedsplejersker, almen praksis, læger, pædagoger, skolelærere, socialrådgiver, i princippet hele vores sundheds- og velfærdssystem, ikke? Og den viden er ikke tilgængelig. Altså det er ikke en viden, man har alle vegne, fordi det jo heller ikke er sådan nogle børn, man møder hele tiden.

Speak 24

Men børnene er derude. De findes både i helt almindelige familier – som i Frejas tilfælde – og de kommer også til verden i familier, hvor rusmidler spiller en langt større rolle. Forbrug af alkohol eller hårde stoffer eller afhængighedsskabende medicin.

Og det er netop derfor, Social- og Boligstyrelsen har udarbejdet en forløbsbeskrivelse, der giver konkrete anbefalinger til de fagpersoner, et barn som Freja kan – og bør - møde. For et barn som Freja kan hurtigt forsvinde i systemet.

Ekspert 12

Hvis mor, hun har gået på familieambulatoriet, så skal man interessere sig for det barn efterfølgende. Så hvis barnet kommer i vanskeligheder, så skal man lave en kobling.

Og det er jo det, vanskelighederne, når man først, der er rigtig meget i vores system, der gør, at vi bliver adskilt. Så når barnet kommer ud af mors mave, så får det sit eget CPR-nummer, og går over på en anden afdeling på sygehuset. Så der er, altså, vi har sådan nogle sektoropdelinger, og afdelingsopdelinger, og hver gang der sker sådan et skift, så risikerer vi, at viden forsvinder, eller der er noget, der ikke bliver samlet op, noget, der ikke bliver videregivet.

Speak 25

Den første anbefaling i forløbsbeskrivelsen er derfor, at der skal være et skærpet fokus på opsporing; altså at fagpersoner har ekstra fokus på familier, som er fulgt i familieambulatoriet. Eller – hvis man ikke på forhånd kender til rusmiddel-eksponeringen – at man ved, hvilke kendetegn man skal kigge efter. Ligesom vi så det ved Freja.

Ekspert 13

Det er vigtigt, at kommunen efterfølgende har den opmærksomhed med, så når barnet vokser op, det er jo ikke sikkert, at man opdager rusmiddel-eksponering, når barnet bliver født. Det kan godt tage tid. Og når vanskelighederne begynder at vise sig, så skal der laves den her kobling til, at det kan være den her rusmiddel-eksponering, der nu viser sig.

Speak 26

Den anden anbefaling er, at der skal være et særligt fokus på børn, som er anbragt udenfor hjemmet. Det drejer sig nemlig om en meget stor del af målgruppen.

Ekspert 14

Vi ved, at det kan være en ret krævende opgave at stå som omsorgsperson for sådan et barn, der har de her udfordringer, de her vanskeligheder, som de her børn kan have. Så vi anbefaler, at når et barn med rusmiddel eksponering bliver anbragt, så skal det være en forstærket eller en specialiseret plejefamilie. Sådan, så man sikrer, at de dels har ekspertisen, men også får den supervision, der skal til, for at de kan lykkes med opgaven.

Speak 27

Freja har været ét af de heldigere børn. Hun er nemlig blevet opdaget, og hun har haft mulighed for at vokse op med sin biologiske familie, der har støttet hende hele vejen. Nu, da de rent faktisk ved, hvad der ligger til grund for Frejas adfærd, får de endnu flere redskaber mellem hænderne, så de kan hjælpe hende til at trives i dagligdagen og i skoletiden.

Praktiker 16

Jeg har snakket rigtig meget med mor om, at der er jo ingen mødre, der med vilje gør noget dårligt for deres børn under graviditeten. Men jeg har også snakket med mor om, at jeg synes, hun er super sej. Hun står ved, hvad der er sket.

Speak 28

I Danmark findes der mange børn og unge, som har været eksponeret for rusmidler og medicin i løbet af graviditeten. Nogle udenlandske studier peger endda på, at mellem 2 til 5 procent af alle børn i en folkeskoleklasse kan have en medfødt alkoholskade. Så hvordan kan vi hjælpe og støtte dem i løbet af deres skoletid? Og hvilke fremtidsudsigter har børn og unge med komplekse funktionsnedsettelse? Lyt med i næste episode af denne serie, som er produceret af Kontekst & Lyd for Social- og Boligstyrelsen.

Mit navn er Lukas Bjerg – tak fordi du lyttede med.